

BİRLEŞİK KRALLIKTA TARIMSAL KOOPERATİFLER *

J.A.E. MORLEY 1

Çeviren :
Doç. Dr. M. Zafer ÜSKÜL

TARİHSEL GELİŞİM

İngiltere’de kooperatifçilik çoğu kez Rochdale öncülerinin tarihine ve tüketim kooperatifçiliği hareketinin gelişimine bağlanır. Gerçekten, ilk tarımsal kooperatif (2) 1867’de, ilk tüketim kooperatifinin kuruluşundan 20 yıldan daha fazla süre sonra ve tüketim kooperatiflerinin toptancı mağazasının açılış yılında kurulmuştur. Aslında, o dönemde, kuramcılar üretici örgütlerinin kooperatif sınıflamasına girmesi konusunda ciddi olarak kuşku duymaktaydılar. Bu hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü, XX. yüzyıl İngiltere’si gibi XIX. yüzyıl İngiltere’si de daha o zaman bir endüstri ülkesiydi; manifaktürler birinci sırayı almaktaydılar. Kooperatifçiliğin endüstriyel kökeni, kooperatifçiliğe belli başlı niteliklerini kazandırmıştır. Bu nedenle yasa tüm kooperatiflerin sınırlı sorumlu örgütler olarak

---

(*) J.A.E. Molley, «Les coopératives agricoles dans le Royaume-Uni», içinde : **Information Coopérative**, 1975, S. 2, s. 3—20.

(1) Tarımsal Kooperatifçilik Merkez Komitesi üyesi.

(2) «The Agricultural and Horticultural Association» Manchester’de E.O. Grening’ce kurulmuştur.

tescil edilmesi zorunluluğunu getirmiştir. İlk kooperatifler çiftçilerce kurulsaydı bu hüküm gereksiz hatta zararlı olarak değerlendirilebilirdi. Daha sonra tüketim kooperatiflerinin toptancı mağazasının (Cooperative Wholesale Society) varlığı tarımsal örgütlerin kendi öz federal pazarlama yapılarını kurma girişimlerini başarısızlığa uğrattıysa da başarısızlık karşısında onları yıkımdan kurtarmıştır. Son olarak, tarım kesiminde genel olarak tarımsal kooperatifler (Farmers cooperatives) adı yerine «Farmers Trading Society» (tarımsal pazarlama şirketi) adının kullanılması (bu durum gözlemcileri yanıltmaktadır) üreticilerin kendi örgütleri ile tüketicilerin örgütleri arasındaki farka açıklık kazandırma kuşkularından gelmektedir. Böylece, güçlü tüketim kooperatifçiliği hareketi ile-daha az sayıdaki, iş hacmi daha az olan ama kendi alanlarında büyük öneme sahip olan- tarımcı şirketleri yeterince uyumlu olarak yan yana yer almaktadırlar; ancak günlük ilişkileri çok azdır.

BİRLEŞİK KRALLIKTA TARIM

Bununla birlikte, tarımsal kooperatifçiliğin gelişimi, belirli bir ölçüde kooperatif düşünce ve yöntemlerin dış gelişiminden etkilenebilmiş olsa da, tarımın kendi durumunun ve tarımsal endüstrinin gereksinmelerinin fonksiyonu olmuştur. Bu nedenle, bu tarımsal durumun belli başlı etmenlerinden bazılarını kısaca anımsamak gerekir. Böylece, bu etmenlerin kooperatifçiliğin yayılması için sunduğu olanaklar ve elde edilen sonuçlar değerlendirilebilir. Önce toprağın ve iklimin fizik koşullarını; sonra ekonomik koşulları, tarımsal işletmelerin yapısını, daha sonra da tarımın gelişimine çeşitli etkilerde bulunmuş olan toplumsal çevrenin temel verilerini incelemek gerekir.

Fizik koşullar büyük bir çeşitlilik göstermekle birlikte, genel olarak Kuzey ve Batı otlak ve hayvan yetiştiriciliğine; Güney ve Doğu da tarıma elverişlidir. Sıcak ve nemli Batı rüzgarlarının egemenliği Batıda ot üretimi için ideal koşullar yaratır. Exmor, Snowdonia, Pennins tepeleri bol yağışa yol açar. Doğuya doğru gittikçe yağış azalır; arazi hafif dalgalı olduğundan, Güneyin kalkerli ovalarında olduğu gibi, ekilebilir arazi egemendir. Hububat en geniş alanı kaplar. Domuz beslemek için gerekli hububatın yetiştirildiği yerlerde yoğun domuz yetiştiriciliğiyle karşılaşılır. Doğuda toprak,

hububat, bezelye, fasulye ve öbür sebzelerle almaşık olarak ekilen patates ve şeker pancarı gibi çapa bitkilerinin yetiştirilmesine elverişlidir. Kireçli topraklarda çayır yada yem bitkileri tohumu ekimi önemli bir yer tutar. Bu bölgelerde işletme büyüklüğü genel olarak 200 ha. dır; bazıları da 500 ha.dan büyüktür.

Batıya gittikçe otlaklar yaygınlaşır. En iyi topraklar üzerinde süt ürünleri ağırlık kazanır. Ünlü Cheddar, Caerphilly, Gloucester ve Cheshire peynirleri bu bölgelerde üretilmektedir. Daha az elverişli topraklar sığır ve koyun yetiştiriciliğine ayrılmıştır. Yüksekliğin, topoğrafik yapının, toprağın kimyasal ve fiziksel yapısının, iklimin bataklıklar, fundalıklar, doğal otlaklar, vb. oluşturduğu yerlerde ekstansif tarım ve hayvancılık (üretmek için büyük baş hayvan ve koyun yetiştiriciliği) yapılmaktadır. Bu duruma İskoçya'da, Galler'de, Pennins'lerde, İngiltere'nin kuzeyinde ve Güney-Batının bazı kesimlerinde rastlanmaktadır.

Elbette, çok sayıda kural dışı durumla da karşılaşmaktadır. Toprağın, iklimin, topoğrafik yapının sunduğu özel koşullar nedeniyle özel tarım yapılan mikro-bölgeler vardır. Bu bölgeler, mevsim dışında yüksek nitelikli ürün üretimini olanaklı kılmaktadır. Sözelimi, Kent, Essex ve Batı Midlands'da meyve bahçeleri; Esat Anglia turba yataklarında şikore ve kereviz; Perth ve Angus'da ağaç çileği bahçeleri; Yorkshire'ın batısında ravent; Cornouailles ve Penbrokehire'da turfanda patates, Devon bölgesinde şalgam gözlenmektedir.

Bu etmenler Britanya tarımının bazı özelliklerini belirlemiştir:

— Tarım ve hayvancılığın, bu dallardan birinde yada öbüründe artan uzlaşma eğilimine karşın, çok sayıda işletmede bir arada yapılması.

— En yüksek verimi elde etmek için yoğun gübre, hayvan yemi vb. kullanılması.

— Olanaklı olan her yerde makinalaşma.

— İşletmelerin geçimlik işletmeler gibi değil de ticari işletmeler gibi yönetilmesi.

İşletmelerin yapısı da çok karmaşıktır. Birleşik Krallığın yüz ölçümü 24.000.000 ha.dır. Bunun 20.000.000 ha.ı şu yada bu biçim-

de tarımda kullanılmaktadır. Geriye kalan 4.000.000 ha., aşağı yukarı eşit olarak ormanlarla yerleşme yerleri arasında bölüşülmektedir.

1973'de, işletmecilerine yıl boyunca tam gün çalışma olanağı veren ve ülkenin üretiminin % 94'ünü sağlayan 178.000 işletme vardı. Bununla birlikte, işletme sayısı giderek azalmaktadır, (son beş yılda işletme sayısı 18.000 azalmıştır) ve bu eğilimin sürmesi olasıdır. Bunun sonucu işletmeci ve işçi sayısı azalmıştır. 1973 sayımına göre tarımda 704.000 aktif insan vardı. Bunun 400.000'i işçi geri kalanı işletmecidir. İşletmecilerin de çoğunluğu aile işletmelerinin sahipleridir.

Birleşik Krallıktaki işletmelerin ortalama alanı, öbür Avrupa ülkelerinin birçoğunda olduğundan daha büyüktür. Bunun nedeni, toprak reformu yapılmış olması ve XVII., XVIII. ve XIX. yüzyılın başlarında malikanelerin alınmasıdır. İrlanda'nın kuzeyi bir istisna oluşturur. 1881 İrlanda toprak yasası fiili mülkiyeti onayladığından Kuzey İrlanda'da işletmeler genellikle daha küçüktür. Birleşik Krallığın geri kalan bölümünde çiftlik sistemi ekilen toprakların % 40'ına yayılmıştır. Ekilen toprakların öbür bölümü mülk sahiplerince işletilmektedir. Şimdi uzun süreden beri yasa çiftlik sahiplerini korumaktadır. Bu yasa, İskoçya'da çiftlik sahiplerinin mirasçılarını da koruma kapsamına almıştır. Ekonomik planda, çiftlik sahibi olmanın sakıncası yoktur. İşletmecinin sahip olduğu sermaye mali verimi yüksek olmayan topraklara yatırılmamakta, daha çok verim sağlayıcı üretim işlemlerini finanse etmede kullanılabilmektedir.

Üçüncü belirleyici etmen insanın yarattığı toplumsal çevredir. Nüfusun belli başlı yoğunlaşma noktaları ile üretim kaynaklarının yakınlığı tarımsal kooperatifçiliğin gelişimine önemli etkide bulunmuştur. Gerçekten, ülkenin tümünde, tarımsal üretimin büyük bölümü tüketicinin çok yakınındadır. Bu nedenle de karmaşık kooperatifsel pazarlama sistemleri kurmaksızın üretici ile tüketici arasında doğrudan ilişki kurulması olanaklıdır. Bununla birlikte, bu alandaki durum son iki on yıl boyunca önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişikliğin nedenlerinden biri perakende yiyecek ticaretinin az sayıda işletmede yoğunlaşması, öbürü de üretimle dağıtım arasında yiyeceklerin hazırlanması ve işlenmesi olgularının giderek artmasıdır. Ayrıca, toplumsal düzeyde, tarımsal endüstri ile

ekonominin öbür kesimleri arasındaki ilişkilere ilişkin hükümet politikasının etkilerini de göz önünde tutmak gerekir. 1930'larda, üreticilere kendi pazarlama örgütlerini (marketing boards) - bazı sınırlamalarla belirli bir ürünü pazarlama tekeline sahip olan kooperatif tipi statüsü olan örgütler- kurma izni veren mevzuatın tarımsal endüstrilere belirli bir korumadan yararlanma olanağı sağlamış olmasına karşın ucuz besin maddeleri politikası iki savaş arasında çiftçi için genellikle zararlı olmuştur. Savaştan sonra, tüketimde fiyatları düşük tutma politikası izlenmiş, ancak güvenceli fiyat sigortası nedeniyle üreticiler için aynı can sıkıcı sonuçları doğurmamıştır. Bu sistemin tek sakıncası, üreticileri ürünlerinin pazarlamasına özlenen dikkati göstermeye özendirmesiydi. Büyük Britanya'nın Ortak Pazar'a girişi tek geçerli yol olarak görüldüğü zaman(ve savaştan sonra tarımsal ürün fazlası ortaya çıktığında), bunu gerçekleştirmenin araçlarından biri olarak pazarlama ve kooperatifçilik üzerinde durulmuştur. Bu politikanın son gelişmelerinin sonuçları daha ileride incelenecektir.

KOOPERATİF MEVZUATI

İngiliz yasası kooperatifi tanımlamamaktadır. Ancak, bu yasa, hiç bir örgütün hileli olarak kooperatif görünümüne girmemesi için kooperatif niteliğini 1965 tarihli «Industrial and Provident Societies Act» (3) uyarınca (Kuzey İrlanda için 1969 yasası) tescil edilen, ana sözleşmeleri bu yasaya uygun olan ve «Registar of Friendly Societies»nin genel denetimi altındaki şirketlere tanımıştır. Bununla birlikte, bu sınırlama tarımsal şirketler için hiç bir zaman önemli sonuçlar doğurmamıştır, çünkü tarımsal şirketler kooperatif adını çok seyrek olarak taşımaktadırlar. Öte yandan, 1948 tarihli «Companies Act»a (şirketler yasası) (Kuzey İrlanda için 1960 tarihli yasa) göre büyük ek masraf ve daha fazla sakınca yaratmadan başka bir kooperatifsel örgütlenme biçimi bulunduğundan, gerçekte tarımsal kooperatif olan belirli sayıda örgüt son on yıl boyunca anonim şirket biçimindeki bu örgütlenmeyi seçmiştir. Birleşik Krallığın tarımsal kooperatiflere ilişkin mevzuatının üstünlükleri, bir tarımsal kooperatif yasası çalışma kümesince 1971'de yayınlanan raporda ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur.

---

(3) 1968'de değişikliğe uğramıştır.

Bu raporun genel sonucunda, tarımsal kooperatifler için özel mevzuat kabul edilmesinin istenebileceği ama bunun temel bir sorun olmadığı belirtilmiştir.

Devlet tarımsal kooperatifçiliğin gelişimine artan bir ilgi gösterdiğinden, Devletin yardıma hazır olması ölçüsünde, bu kooperatiflere Devletten yardım almayı sağlayacak ölçütlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu açıdan, belli başlı üç ölçüt vardır.

- Örgüt, «Industrial and Provident Societies Act» hükümlerine uygun olarak tescil edilmelidir yada «Companies Act»a göre kurulmuşsa aynı örgütlenme tipine sahip olmalıdır ve işlerini aynı biçimde yönetmelidir. Başka deyimlerle, uluslararası düzeyde kabul edilmiş kooperatifçilik ilkelerine uymalıdır: İşlem oranında risturn dağıtımı, sermayeye sınırlı faiz, demokratik denetim ve üçüncü kişilerle işlemlerin sınırlandırılması. Bu durumda, faaliyetleri kooperatif kesimde yer alan örgüt kooperatif sayılır.
- Ayrıca, oy hakkının % 90'ına tarımsal amaçlar için kullanılan toprakları elinde bulunduranların sahip olması gerekir. Bu koşullar 1962 tarihli «The Agricultural and Forestry Association Act» (Tarım ve Orman Birliği Yasası) ile saptanmıştır. Bunun amacı, sınırlayıcı anlaşmaların tescilini öngören hükümlerin bazılarında muaf olabilecek örgütleri belirlemektir. Kooperatif nitelikleriyle, bu örgütler faaliyetlerini sürdürebilmek için bu tür anlaşmayı yapmak zorundadırlar. 1970 tarihli «The Income and Corporation Taxes Act»da (Gelir ve Kurum Vergileri Yasası) toprak bulundurma ölçütünü koşul olarak koymaktadır.
- Son olarak, Merkez Kurulu aracılığıyla hazine yardımı isteyen tarımsal kooperatifler başka koşullara da uymak zorundadırlar: Üretim yada pazarlama işlemleri yapmak ve kooperatif ortaklarının yardımı verildikten sonra belirli bir süre pazarlama işlemlerini kooperatifle yapacaklarına ilişkin yükümlenme belgelerini vermek.

Bütün bu örgütlerde ortakların sorumluluğu sermayeleriyle sınırlıdır. Bununla birlikte, tescil edilmeyen, özellikle üretim amacıyla kurulmuş ama kooperatif gözüyle bakılabilecek küçük kümeleşmeler yada birlikler de vardır. Yalnızca bu kümeleşmelerde or-

takların sorumluluğu, sınırsızdır. İki yada daha fazla sayıda tarımsal kooperatif «Industrial and Provident Societies Act» hükümlerine göre federasyon kurabilirler. Ancak, birlik yada federasyon «Companies Act» hükümlerine göre kurulmuyorsa ve ortakları kişiler yada şirketlerse ortak sayısı en az yedi olmalıdır. Tarihsel nedenlerle Birleşik Krallıkta çok az tarımsal kooperatif federasyonu kurulmuştur. İlk derece kooperatiflerinin gelişmesini engelleyen hiç bir şey yoktur. Bunlardan birkaçı, tarımsal kesimin toplam ticaretinde çok önemli bir yer tutan önemli boyutlara ulaşmışlardır:

TARIMSAL KOOPERATİFLERİN FİNANSMANI

Tüketim kooperatiflerinin «Co-operative Wholesale Society» toptancı mağazaları çerçevesinde kurdukları banka finansman kaynakları-banka şimdi bundan ayrılmış da olsa- tarımsal kooperatiflerce çok az kullanılmaktadır. Genel olarak ticari işlerde olduğu gibi her tarımsal kooperatif kendi mali politikasına sahiptir. Bu mali politika en başta ortakların sermaye paylarına, kooperatifin ortak mülkiyeti durumuna gelen yedek akçelere (Owned capital), sonra banka kredilerine ve son olarak ticari krediye dayanır. Bu çeşitli mali kaynakların oranları, aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, yıllar boyunca fazla değişmemiştir.

	1973	1972	1971	1970	1969
Sermaye	20,8	26,0	29,1	26,6	27,9
Yedek akçe	12,2	12,4	12,1	10,8	11,2
Dağıtılmayan kâr	4,6	5,0	4,4	4,0	3,8
ÖZ SERMAYE	36,7	43,4	45,6	41,4	42,9
Ortaklardan ve başkalarından alınan borçlar	13,8	12,9	12,2	15,8	13,6
Bankalar	4,2	4,8	5,1	4,3	4,6
Girdi Sağlayıcılar	37,0	31,3	30,2	32,5	32,4
Öbür kredi kaynakları	7,4	7,6	6,9	6,0	6,5
KULLANILAN TOPLAM SERMAYE	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

«Companies Act» çerçevesinde tescil edilen kooperatif şirketlerle ilgili benzeri rakamlar elde edilememektedir. Bulunamayan

rakamların yukarıdakilerden bazı farklılıklar göstermesi gerekir. Çünkü bu örgütler çok az sermaye payı almakta, bunun yerine ortaklarından güvence karşılığı borç para («qualifications loans») vermelerini istemektedirler. Bu borçlar ortağın isteği üzerine geri ödenmez, ortak şirketle ticari işlemlerine son verdiği zaman geri ödenir.

Tarımsal kooperatiflerin mali durumunun ayrıntılı bir çözümlemesi, yatırımları için sabit sermaye açığıyla karşı karşıya olup olmadıklarını belirlemek amacıyla, 1974 yılında Merkez Kurulunca yayınlanmıştır. Sonuçta, sermaye kıtlığının söz konusu olmadığı, ancak yatırımları giderek daha çok işletme fonlarıyla finanse etme eğiliminin (bu eğilim yalnızca kooperatiflere özgü değildir) varlığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bu konuda kesin bir sav ortaya atmak güç de olsa, yatırılan sermayenin yeterli oluşunun nedeninin tarımsal kooperatiflerin sınırlı bir büyüme oranıyla yetinmeleri olduğu düşünülmekteydi.

Tarımsal kooperatifler için temel bir sermaye kaynağı, kooperatiflere tarımda ve bahçe tarımında üretim ve pazarlama projelerini finanse etme olanağı veren bir yardım sistemini yöneten Merkez Kuruludur. Merkez kurulunun temel niteliği ya üreticilere daha fazla gelir sağlamak ya da -bu daha çok görülmektedir- üretimlerinin maliyetini düşürmek olmalıdır. Bazı durumlarda, bu projelerin finansmanının sağlanması için üreticilerin ürünlerine pazar bulmak için gerekli önlemleri bizzat almaları gerekmektedir. Bununla birlikte, Merkez Kurulu Kararlarını, yatırılan sermayenin geliri yada proje sorumlularının -kendilerinden yada borç alarak-başka ek kaynaklar bulma yetenekleri gibi öbür etmenlerin de fonksiyonu olarak alır. İstatistikleri elde edilebilen en son dönemde, yani 1971-1974 döneminde, Merkez Kurulu toplam 8,3 milyon İngiliz lirası proje için 3 milyon İngiliz liralık bir yardım sağlamış yada sağlamayı yükümlenmiştir. Bu yardım hem eski hem de yeni kooperatiflere yapılmıştır. Ancak, Merkez Kurulu elden geldiğince eski kooperatifleri öncelikle finanse etmektedir. Bunun da amacı, üreticilerin pazarlama çabalarının eşgüdümünü ve akılcılaştırılmasını özendirmeştir.

Merkez Kurulu ile aşağıda sözü edilen az önemli örgütler dışında, tarımsal ve bahçe tarımsal kooperatiflere özel olarak orta ve uzun vadeli borç veren kurum yoktur. Banka kredileri ise olağan olarak kısa vadeliidir.

Çiftçilere ve kooperatiflere kredi veren öbür kurumlar arasında «Agricultural Finance Federation» (Tarımsal Finansman Federasyonu) ile «Agricultural Credit Corporation» (Tarımsal Kredi Kurumu) nu saymak gerekir. Tarımsal Kredi Kurumu bankaların verdikleri kredilere kefil olan bir kurumdur. Banka kredilerinin maliyeti bazı durumlarda, Merkez Kurulunca karşılanmaktadır. Sendikal kurumlar da kooperatifleri finanse etmektedirler. Ancak bu çeşitli kaynaklar, tarımsal kooperatiflerin gereksinim duydukları sermaye tutarı karşısında çok önemsizdir.

ULUSAL TARIMSAL KOOPERATİF BİRLİKLERİ VE FEDERASYONLARI

İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda için dört merkezi kooperatif örgütü vardır. Bunlar da bir ulusal tarımsal kooperatif federasyonu kurmuşlardır. Federasyonun amaçları üyelerinin yararlarını uyumlaştırmak, Birleşik Krallık tarımsal kooperatiflerinin tümünün yararlarını temsil etmek, tarımsal kooperatifçilikle ilgilenen yerli ve yabancı tüm örgütlerle işbirliği içinde çalışmaktır. Federasyon, Avrupa Ekonomik Topluluğu Ülkeleri Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesinde (COGECA) Birleşik Krallığın temsilcisidir. Federasyon, Birleşik Krallıkta, tarımsal sendikaları, kooperatifleri, vb. bir araya getiren Tarım Danışma Kurulunun da üyesidir. Bununla birlikte, kooperatiflerin faaliyetinin eşgüdümünü sağlamakla görevli başlıca organ federasyonun kendisi değildir :

- «Agricultural Co-operation and Marketing Services Ltd.» (ACMS) (Tarımsal İşbirliği ve Pazarlama Hizmetleri Ltd. Şk.) 1946 yılına kadar faaliyette bulunmuş olan öbür tarımsal kooperatifçilik merkez birliklerinin yerini almak üzere 1972 yılında kurulmuştur. Aslında, Büyük Britanya'da tarımsal kooperatiflerin merkez örgütünde 1924-1946 yılları arasında bir boşluk vardı. Çünkü, İngiltere ve Galler için 1900 yılında kurulan ilk örgüt 1924 yılında feshedilmiştir. İngiltere'de 22 yıl boyunca merkezi bir tarımsal kooperatif örgütünün yokluğu çok önemlidir, çünkü bu durum hem ilk derece kooperatiflerinin gelişimini hem de tarıma ilişkin ulusal politikanın belirlenmesini etkilemiştir. Bu dönemde tarımsal kooperatifler seslerini duyurmak için hiç

bir araca sahip değildir ve hiç bir rolleri olmamıştır. 1973' de, ACMS'nin 128 üyesi vardı. «National Farmesr Union» (Ulusal Çiftçiler Birliği ve «Marketing Boards» (Pazarlama Birlikleri) nin en küçüklerinden biri bunlardandır. ACMS'nin yönetim kurulu 18 kişiden oluşmaktadır. Bunlar kooperatif temsilcileri, «National Farmers Union» (Ulusal Çiftçiler Birliği) nce-bu kuruluşun mali katkısı önemlidir- atanan yada seçilen kişilerdir. Yönetim kuruluna belirli sayıda komisyon yardım etmektedir. Bunların görevleri ACMS üyelerine ilişkin belli başlı sorunları yada yönetime ilişkin çeşitli sorunları izlemektir. ACMS'nin belli başlı işlevleri üyelerini temsil etmek, (hukuksal, mali, yada bilgi toplama düzeyinde) çeşitli bölümlere yardım etmek ve kooperatifleri geliştirmektir. Bu son işlev, hükümetin 1974'de ACMS'nin ek personel alabilmesi için yardıma karar vermesinden bu yana giderek daha büyük önem kazanmıştır.

- «Welsh Agricultural Organisation Society Ltd.» (WAOS-Galler Tarımsal Örgütlenme Ltd. Şirketi) İngiltere ve Galler'i kapsayan önceki örgütün bölünmesiyle 1972'de kurulmuştur. Tarımsal kooperatifçilik Galler'de bağımlı olarak çok gelişmiştir, ve bu bölgedeki tüm kooperatifler WAOS, nın üyesidir. WAOS, ACMS'nin İngiltere'de sahip olduğu işlevleri üstlenmiştir.
- «Scottish Agricultural Organisation Society Ltd.» (SAOS-İskoçya Tarımsal Örgütlenme Ltd. Şirketi) 1905 yılında kurulmuştur. Yukarıda sözü edilen birliklerden farklı olarak SAOS'un üyeleri arasında, kooperatifçiliğin gelişimi ve yüceltilmesiyle ilgili kişiler de kişisel olarak yer almaktadırlar. Merkezi bir örgütün olağan işlevlerinin dışında, SAOS geri kalmış bölgelerde ve zor koşullar içinde olan Highlands'ın kuzeyinde ve doğusunda kooperatifleri geliştirme görevini de üstlenmiştir. Yönetim kurulunda bu bölgelerin küçük çiftçilerinin ve «Farmers Union»un (Çiftçiler Birliği tarımsal sendika) birer temsilcisi yer almaktadır.
- «Ulster Agricultural Organisation Society Ltd.» (UAOS-Kuzey İrlanda Tarımsal Örgütlenme Ltd. Şirketi) Kuzey İrlanda hükümetinin kurulduğu dönemde, 1922'de kurul-

muştur. Dört merkezi birliğin en küçüğüdür. UAOS da öbür birlikler gibi işlevleri yürütmektedir.

TARIMSAL KOOPERATİF İSTATİSTİKLERİ

Büyük Britanya'da tarımsal kooperatifçiliğin genel durumu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

TABLO

	«Societies» (1)	«Companies» (2)
Toplam iş hacmi (milyon İngiliz lirası)	557	139
İngiltere (%)	66	99
Galler (%)	6	
İskoçya (%)	22	1
Kuzey İrlanda (%)	6	
Gereçleme (%)	70	17
Pazarlama (%)	30	55
Hizmet (%)	—	28
Tahmin edilen oranlar :		
Hayvan yemi (alım) (%)		15
Gübre (alım) (%)		18
Hububat (satış) (%) (3)		12
Patates (satış) (%)		9
Yağ (satış) (%)		8
Yumurta (satış) (%)		17
Meyva (satış) (%)		20
Sebze (satış) (%)		9
Örgüt sayısı	402	186
Üye sayısı	135.000	29.000
a) Sermaye (milyon İ. L.)	28	2

b) Yedek akçe-artı değer (milyon İ.L.)	22	100 (4)
c) kullanılan toplam sermaye (milyon İ.L.)	133	120 (4)
a + b oranı c	38 %	85 %

-
- (1) «Industrial and Provident Societies Act»a göre tescil edilenler.
  - (2) Companies Act'a göre tescil edilenler.
  - (3) İşlenmek üzere kooperatiflerce satın alınan hububatı da kapsamaktadır.
  - (4) 96 milyon İ.L. yedek akçe ve kooperatif sigortası artık değerini kapsamaktadır.

KAYNAK : «Agricultural Co-operation in the United Kingdom»,
istatistik özetleri (Plunkett Foundation for Co-operative
Studies)

GEREÇLEME KOOPERATİFLERİ

«Industrial and Provident Societies Act»a göre tescil edilen kooperatiflerin tümüne yakını gereçleme işlevini üstlenmişlerdir. Eski kooperatiflerin büyük çoğunluğu bu kümede yer almakla birlikte şimdi çeşitli işlevleri üstlenmişlerdir ve ortaklarına başka hizmetler de sağlamaktadırlar yada ortaklarının ürünlerini de pazarlamaktadırlar. Yeniden satmak yada işlemek için hububat alımı bu kooperatiflerin faaliyetlerinin geleneksel bir bölümüdür. Bu kooperatiflerin 1973'deki sayısı ve önemi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

TABLO

	Kop. sayısı	Ortak sayısı	Sermaye (milyon İ.L	%)
İş hacmi 5 milyon İ.L.'dan büyük olanlar	15	116.235	254	75
1—5 İ.L. olanlar	26	52.183	63	19
1/2—1 İ.L. olanlar	19	24.521	15	4
0,1—1/2 İ.L. olanlar	29	13.407	7	2
0,1 milyon İ.L.'dan az olanlar	35	5.267	1	—
TOPLAM	124	211.613	340	100

Tüm kooperatiflerce (kooperatifler ve kooperatif şirketler-companies-, bazen gereçleme işiyle de ilgilenen pazarlama kooperatifleri) 1973'de sağlanan ürün kümelerine göre iş hacmi miktarları ve oranları aşağıda belirtilmiştir.

TABLO

	Milyon İ.L. olarak	%
Hayvan yemi	17.500	57
Tohum	920	3
Gübre	4.300	14
Makina	1.850	6
Petrol -Yağ	1.530	5
Öbür ürünler	4.600	15
TOPLAM	30.700	100

Yukarıdaki oranlar, ulusal düzeyde tarıma gerekli girdiler içinde çeşitli ürünlerin bağımlı önemini yaklaşık olarak yansıtmaktadır.

Bu ticari işletmeler içinde federal kooperatif örgütlerin payı (İskoçya ve Galler'de yeni kurulan ikisi dışında) çok küçüktür.

PAZARLAMA KOOPERATİFLERİ

Pazarlama kooperatifleri genellikle belirli bir ürünün pazarlanmasında uzmanlaşmışlardır. Ancak, bazıları ortaklarına girdi sağlama işiyle de ilgilenmektedirler.

Hububat

Şimdiki sistemde yapılan değişikliklere karşın, hububatın çoğunluğu yukarıda sözü edilen gereçleme yada hizmet kooperatiflerince pazarlanmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda hububat pazarlamasında uzmanlaşmış artan sayıda örgüt kurulmuştur ve bunlar bu alanda artık önemli bir duruma sahiptirler. Bunlardan bazıları hububat stoku da yapmaktadırlar.

Bu alanda iki federasyon vardır: Birincisi, 1967 yılında Eurograni'e (uluslararası hububat simsarlığı örgütü) katılmak için kurulmuştur. Ortakları en önemli gereçleme kooperatiflerinin bazılarıdır. İkincisi, hububat pazarlamasında uzmanlaşmış kooperatiflerce, ortaklarına pazar konusunda bilgi vermek üzere yeni kurulmuştur.

Tohum (yem bitkileri dahil) alım satım için kurulmuş bir başka federasyon daha vardır.

Son zamanlara kadar, kooperatiflerce pazarlanan hububat buğday arpa ve yulaf idi. Son yıllarda mısır ve yağlı tohum satışlarında bir artış gözlenmektedir.

Patates

Bu kesimde de durum değişmekte, çok işlevli kooperatiflerin yerini uzmanlaşmış kooperatifler almaktadır. Bu kooperatifler ayırma, stoklama ve satış işleriyle uğraşmaktadırlar. Federal örgütleri yoktur.

Pancar

Kooperatiflerin pancarı pazarlama olanakları yoktur. Çünkü, tek alıcı «British Sugar Corporation»a bağlı fabrikalardır. Bu fab-

rikalar ürünün tümünü, güvenceli fiyatlı anlaşmalara dayanarak işlemektedirler.

Bezelye ve fasulye

Son on yıl boyunca, bezelye alımı ve makinaların kullanımı için belirli sayıda kooperatif kurulmuştur. Bu makinalar, bezelyenin doğru bir biçimde dondurulabilmesinin gerektirdiği en iyi koşullarda hasat için gerekli olmaktadır. Bu tür kooperatiflerin tümü uzmanlaşmıştır, ve ülkenin doğusunda yer almaktadırlar. Pazarlama ile ilgilenmeyen ancak bazı hizmetleri yerine getiren bir federasyon vardır.

Meyva, Sebze, Çiçek ve Fidan

Bahçe tarımı ürünlerinin kooperatiflerce pazarlanması olgusu uzun süreden beri vardır ancak değişim içindedir. Geleneksel satış biçimleri olan arttırmayla yada komisyonla satış şimdi de çok yaygındır. Ancak şimdi, genellikle önceden paketlenmiş ürün arayan çok sayıda perakendeciye ve işleyicilere doğrudan satışa yönelinmektedir. Kooperatifler olanaklı olduğunca bu çeşitli gereksinimleri doyurmaya çalışmaktadırlar. Bahçe tarımı ürünlerinin pazarlanmasında uzmanlaşmış bölümü olan çok işlevli bir kaç kooperatif vardır. Ancak, kooperatiflerin büyük çoğunluğu yalnızca pazarlama ile uğraşmakta, birkaçı ise ortaklarına belirli girdileri sağlamayı sürdürmektedir. Eskiden, kooperatif ortakları uzmanlaşmış üreticilerdi. Şimdi, giderek artan sayıda tarım işletmecisi tarım sistemlerine meyva ve sebze tarımını da eklemektedirler. Bununla birlikte, uzmanlaşma eğilimi de gözlenmektedir. Örneğin, yalnızca, soğanı, çiçeği, mantarı, kerevizi, raventi, fidanları, tereyi, vb. pazarlayan kooperatifler vardır.

Meyva konusunda en iyi örgütlenmiş kooperatifler elma ve armut pazarlayan kooperatiflerdir. Bu kooperatifler bir federal satış örgütü kurmuşlardır. Federal satış örgütünün ortaklarının çoğunluğu seçme ve stoklama ile uğraşan ilk derece kooperatifleridir. Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığının ajanı gibi faaliyet gösteren «Land Settlement Association Ltd.» (Arazi İskân Birliği) özel bir duruma sahiptir. Bu kuruluş birbirinden ayrı belirli sayıda işletmeyi yönetmektedir. Bu kuruluş içinde yer alan küçük çiftçiler, seçme, paketlenme ve ortak bir marka altında satış işlemlerinde

gereksinim duydukları hizmetlerin büyük çoğunluğunu bu birlikten sağlamaktadırlar.

Son olarak, pazarlama kooperatifinden çok gereçleme kooperatifi olarak değerlendirilebilirse de, seçme ve virüslü hastalıklara karşı bağışık bitkileri (özellikle çilek, ağaç çileği, elma, armut, gül, krizantem, ravent) dağıtan ve bazı durumlarda da üreten kooperatifleri de belirtmek gerekmektedir.

Şerbetçi Otu

Hiçbir kooperatif şerbetçi otu ile ilgilenmemektedir. Çünkü, şerbetçi otu tümüyle «Hops Marketing Board»ca (Şerbetçi Otu Pazarlama Birliği) pazarlanmaktadır.

Hayvan

Kooperatif sistem bu kesime yerleşmede çeşitli nedenlerle bir çok güçlükle karşılaşmıştır. Ancak son yıllarda ilginç ve gelecek için umut verici gelişmeler ortaya çıkmıştır.

Gelişmeler değişik biçimler almaktadır. Önce, tarımsal kooperatiflerin Birleşik Krallığın tüm bölgelerinde belirli sayıda hayvan pazarı kurduklarını yada ele geçirdiklerini belirtmek gerekir. Bu durum özellikle İskoçya'da görülmektedir, çünkü bu tür pazarlama da kooperatiflerin rolü İskoçya dışında halâ az önemlidir. Öte yandan, bazı kooperatifler genç hayvan özellikle de domuz yetiştiren ortakları için hayvan hastalıklarına karşı titizlikle korunmuş pazarlar örgütlemek amacıyla, özel bölümler kurmuşlardır. Aynı amaçla uzmanlaşmış bir kaç örgüt de kurulmuştur. Bu kuruluşların büyük çoğunluğu yalnızca pazarlamayı örgütleme ve kesime hazır hayvanlar için pazar aramayı değil yetiştiricilere hayvan yemi ve hayvanların satılışına kadar gerekli öbür ürünleri sağlamayı da kaçınılmaz görev olarak değerlendirmişlerdir.

Bu dar faaliyet yelpazesi çok genişlemiştir. Öncü hayvancılık kooperatifleri artık ortaklarının sürülerinin iyileştirilmesiyle ilgilenmektedir; bunun için hayvanlarını değiştirmekte ve seçmekte ortaklarına yardım etmekte, ağırlık ve verim arttırmayı öğrenmeyi sağlayan programlar düzenlemektedir. Bazı kooperatifler, hayvan semirtme birimlerini ortaklaşa yönetmek için kurulmuştur. Bazıları ise yetiştirme ve semirtme faaliyetlerini ortakları arasında dağıtmışlardır. Bazı durumlarda bu faaliyetler ülkenin çeşitli bölge-

lerinde gerçekleştirilmektedir. Bunun da amacı yüksek ve alçak topraklardaki otlaklardan en fazla yararı sağlamaktır. Son olarak, değişik ırkları birleştirme yoluyla hayvan üretiminde uzmanlaşmış bir kooperatif kümesinin varlığını belirtmek gerekir. Ancak, salt pazarlama söz konusu olduğunda, bu kooperatiflerin tümüne yakını pazarı etkileyecek önemde değildir.

İki bölgesel federasyon bulunmaktadır. Bunlardan birisi hayvan alımı ve iyileştirilmesiyle, öbürü ihracatla ilgilenmektedir.

Et

Üreticiler çok sayıda kooperatif mezbaha kuramamışlardır. Bunun nedeni, payının büyük bölümünün çiftçilerin elinde olduğu bir ulusal şirketin varlığıdır. Bununla birlikte, bu kesimde bir kaç kooperatif vardır ve bunların sayıları çoğalabilir.

Yumurta ve Kümes Hayvanları

Üretimin büyük birimlerde yoğunlaşması ve işlemlerin en iyi etkinliği sağlayan makinalaşması, yumurta ayırma ve paketlenme kooperatiflerinin sayısını azaltmıştır. Bununla birlikte, bir ulusal pazarlama federasyonu vardır. Kooperatifler kümes hayvanlarının hazırlanması ve pazarlanmasında çok az etkendirler.

Süt ve Süt Ürünleri

İngiltere'de, Galler'de ve İskoçya'da kurulmuş olan kooperatif süthaneleri ve süt ürünleri pazarlama kooperatifleri, bir kaç istisna dışında, «Milk Marketing Board of England and Wales» (İngiltere ve Galler Süt Pazarlama Birliği) ve İskoçya'daki çeşitli «Milk Marketing Boards» (Süt Pazarlama Birlikleri) ların kuruluşundan sonra yaşayamamışlardır. İrlanda'nın kuzeyinde durum değişiktir. Burada kooperatif süthaneleri canlılıklarını korumaktadırlar, çünkü bir «Marketing Board»ın kuruluşundan önce kooperatif yerini sağlamlaştırmış bulunmaktaydı. Bir süt ürünleri pazarlama kooperatifleri federasyonu da vardır.

Yün

Süt için olduğu gibi, Birleşik Krallık üreticilerinden yapağı alım tekeli elinde bulunduran bir örgüt vardır: «British Wool Marketing Board». Bazı durumlarda, bu örgüt kendisinin kurulu-

şundan önce var olan yün kooperatiflerinin ajanı yerini almaktadır.

Orman

Bir kaç orman kooperatifi vardır.

HİZMET KOOPERATİFLERİ

Çok sayıda tarımsal kooperatif ortaklarına gereçleme ve pazarlama dışında hizmetler götürmektedir. Bir gereçleme kooperatifinin kireç yada gübre serpmeye işiyle ilgilenmesi bir pazarlama kooperatifinin danışma servisi kurması görülmeyen şeylerden değildir. Pazarlama kooperatifi denilen bazı kooperatifler gerçekte ortaklarının vekilidirler. Çünkü, pazarladıkları ürünler üçüncü kişiye satılınca kadar üreticinin mülkiyetinde kalmaktadır. Bahçe tarımı ürünlerini pazarlayan çok sayıda kooperatifle bir «Marketing Board»ın ajanı olan kooperatiflerin durumu budur. Her türlü karışıklığı, önlemek için bu tür ticaret gerçekten kooperatiflerce gerçekleştirilmiş gibi değerlendirilmiştir. Bu tür ticaret, kooperatiflerin pazara karışması olarak düşünülmüştür.

Ayrıca, çok çeşitli uzmanlaşmış hizmet kooperatifleri vardır. Örneğin suni tohumlama, kredi işlemlerinin denetimi, sekreterlik, vb. kooperatifleri... Önemli bir küme kooperatif de sağlık denetimi ve Parazitelerle savaşla ilgilenmektedir.

ÜRETİM KOOPERATİFLERİ

Bir üretim kooperatifinin ortakları gereksinim duydukları ürünlerle kendi işletmelerinde elde ettikleri ürünleri ortaklaşa alıp satarlar. Kooperatif, belli başlı amacı üretimi akılcılaştırmak ve iyileştirmek olduğu zaman üretim kooperatifi sınıflamasına girmektedir.

Pazarlama yada hizmet kooperatiflerinin tersine üretim kooperatiflerinde sorumluluk sınırsızdır ve bunun sonucu çoğu durumda bu kooperatifler tescil edilmemişlerdir. Bu yüzden, bu kooperatiflerle ilgili istatistik şimdilik yoktur. Oysa bunların sayısı oldukça fazla olmalıdır. Bu tür kooperatiflerin örgütlenme biçimleri değişiktir. Kesin olarak belirlenmiş kurallara göre ortak yönetilen

işletmeler olduğu gibi hiç bir ana sözleşmesi olmayan ama herkesin hak ve sorumluluklarını açıkça bildiği kümeler de vardır.

Özel bir üretim kooperatifi biçimi tarımsal makinaları kullanma sendikasıdır. Bu sendika, üç yada daha fazla işletmeciden oluşan, bir yada birkaç makineye sahip olan bir örgüttür. Sendikanın kesin kuralları ortaklarına elverişli koşullarda ekipman satın almak için bankalardan kredi alma olanağı sağlamaktadır.

ARAŞTIRMA, EĞİTİM VE YETİŞTİRME

Birleşik Krallıkta tarımsal kooperatifçilik alanındaki araştırmalar uzun süre yalnızca «Plurkett Foundation For Co-operative Studies»ce yürütülmüştür. Eğitim konusunda da yapılanı bu kuruluş gerçekleştirmiştir. Şimdi Oxford'a yerleşmiş bulunan bu kuruluş bu iki alandaki önemli rolünü hala sürdürmektedir, çünkü uzun yıllardan beri toplanmış tarımsal kooperatif istatistikleri koleksiyonunu da kapsayan çok önemli bir kitaplığa sahiptir.

Son yıllarda, Merkez Kurulu, tarımsal kooperatiflerle ilgili araştırmaları çok geniş bir düzeyde gerçekleştirmeye, bunun için araştırmayı öğretimden ayırmama durumunda olan üniversitelerin tarımsal ekonomi (yada öbür) birimlerine çağrı yapmaya karar vermiştir.

Bu araştırma programı, bu bölümlerin personelinin tarımsal kooperatifçiliğe ilgisini artırmayı amaçlamaktadır. Üniversitelerin ilgili bölümlerinin personeli öğrencilerinin ilgisini tarımsal kooperatifçiliğe çekeceklerdir. Bu öğrencilerin arasında gelecek neslin tarımcı önderlerinin bulunacağı düşünülmektedir. Böylece, Merkez Kurulu yeni kurumlar yaratmak yerine elden geldiğince var olan kurumları kullanarak öğretim ve yetiştirmeyi geliştirme yolunu seçmiştir. Tarımsal kooperatiflerin personeli için olduğu gibi hükümet görevlileri, banka personeli ve tarım danışmanları gibi tarımsal endüstriyle ilgili başka personel için de yetiştirme toplantıları düzenlenmiştir.

TARIMSAL VE BAHÇE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK MERKEZ KURULU

1960'lardan sonra, tarımsal endüstrinin durumundaki değişme sonucu - ortaya çıkan yeni durum pazarlama sorunlarına yeni

bir dikkat gösterilmesini gerektiriyordu- hükümetin yeni bir politika benimsediğine daha önce değinilmişti. Bu politika tarımsal kooperatifçiliğin gelişimine elverişliydi. Tarımsal ve Bahçe Tarımsal Kooperatifçilik Merkez Kurulunun kurulmasıyla bir evre aşıldı. Bu kurula 1967 tarihli «Agriculture Act» çerçevesinde özel sorumluluklar verildi.

Merkez Kurulu 14 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerden 8'i tarım sendikaları («Farmers Unions») ve tarımsal kooperatifçilik merkez birliklerince önerilmiştir. Merkez kurulu, bütün üyeleri başkanlıkça atanmış ve finansmanı yalnızca kamu kaynaklarından sağlanmış olsa da belirli ölçüde temsil niteliğine sahiptir.

Merkez kurulu, başka işlevleri yanında, bakanlıklara tarımsal kooperatifçilikle ilgili tüm konularda danışmanlık yapma işlevine sahiptir. Bununla birlikte, Merkez Kurulunun başlıca görevleri kooperatiflerin faaliyetlerini örgütlemek, eşgüdümlemek ve geliştirmektir. Yasa, bakanlıklara, kooperatifler yararına bir borç sistemi saptama ve uygulama, bu Programın yönetimini Merkez Kuruluna bırakma yetkisi vermiştir. Mali yardım, yetiştirme, genişleme, üretim ve pazarlama alanlarında bir kooperatifin etkinliğinin arttırılmasına yardım etmek için verilebilir. Ancak yardım alabilmek için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekir: Projenin geçerliliği yada değeri, ortakların kişisel katkıda bulunma istekleri ve en önemlisi belirli süreler için anlaşmayla kesin olarak yükümlenme gibi...

Bu sistemle aşağıdaki faaliyetler finanse edilebilir:

- Bir projenin yürütülebilirliğini, yararlılığını, üreticilerin desteğini alıp almadığını, vb. saptamak için çok yararlı olacağı bilinen verimlilik incelemeleri.
- Yeni kooperatiflerin kuruluş masrafları.
- Binalar ve bazı durumlarda ekipman. Bu konudaki ölçütler, kişisel başvurularda aranan ölçütlerin aynısıdır. Ancak faiz oranları farklıdır.
- Üç yıl boyunca personel aylıkları ve çeşitli harcamalar, personel seçimi ve yetiştirilmesi.

Bu borçlar, gelecekteki kooperatifçileri yeni bir pazarlama biçimine girişmenin risklerini bizzat üstlenmeye yüreklendirmeye

yöneliktir; bu riskleri ortadan kaldırmaya değil. Yardım, üreticilere, sorunlarını çözmek için olağan ve yeterli olanaklar vermeyi sağlayacak biçimde (ama daha fazla değil) hesaplanmıştır.

Bununla birlikte, Merkez Kurulunun yardımı, salt mali düzeyi aşmaktadır. Merkez Kurulunun planlama birimi, ilgili öbür örgütlerle bağlantılı biçimde, genel olarak tarımsal kooperatifçiliğin ve özel olarak her kesimin uzun ve orta dönemdeki amaçlarını formüle etmeye çalışmaktadır. Merkez Kurulunun, tarımsal kooperatifçiliğin bu politika doğrultusunda gelişmesini yüreklendirmek için yerinde çalışan personeli vardır. Öte yandan, Merkez Kurulu, program çerçevesinde yardım alan kooperatifleri denetlemekle yetinmeyip mali düzeyde ve genel olarak yönetim konusunda yol gösteren bir birime sahiptir. Merkez Kurulunun eğitim, yetiştirme, ve araştırmaya ilişkin faaliyetlerine yukarıda değinilmişti. Uygulamada, bu faaliyetlerin tümü birbirine bağlıdır. Gerçekten, verilen mali yardım, çok yönlü bir politikanın mızrağı olarak değerlendirilmelidir.

1974'de, Merkez Kurulu yedi yaşındayken, hükümet tarımsal kooperatifçiliğin gelişimi için ek kaynaklar ayrılmasını kararlaştırmıştır. Bu kaynakların önemli bir bölümü çeşitli ulusal birliklerin sağladığı hizmetleri güçlendirmek ve geliştirmek için kullanılacaktır. Tarımsal kooperatifçilikle gıda endüstrisi arasındaki ilişkileri örgütlemek amacıyla Merkez Kurulu içinde yeni bir pazarlama birimi kurulacaktır. Merkez Kurulu, bir ticaret politikası komitesi oluşturmuştur. Üreticiler bu komitede geniş ölçüde temsil edilmektedir. Komite, düşüncelerini pazarlama birimine bildirecek ve pazarlama birimiyle kooperatifler arasındaki ilişkilerin çoğaltılmasını sağlayacaktır.

Bütün bunları yaparken, Merkez Kurulu, amacının ticari düzeyde bağımsız, yeni örgütler kurmak için yabancı yardıma bağlı olmayan, üreticilerin gereksinmelerini yanıtlayan bir tarımsal kooperatifçilik sistemi kurmak olduğunu hiç bir zaman gözden kaçırmamaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

— Agricultural Co-operative and Related Organisations in the UK, 1970, 75 s.

- Report of the Working Party on Agricultural Co-operative Law, 1971, 2 kitap.
- Report of the Working Party on Investment Capital in Agricultural Co-operation, 1974, 2 kitap.
- British Agricultural Co-operatives, J.A.E. Morley, 1974, 4 kitap.